

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра туризму та готельного господарства

На правах рукопису

КОБАК СОФІЯ ВАЛЕРІЇВНА

**КУРОРТ СХІДНИЦЯ: СУЧАСНИЙ СТАН, ФУНКЦІОНУВАННЯ,
МОДЕРНІЗАЦІЯ**

Спеціальність: 241 „Готельно-ресторанна справа”

Освітньо-професійна програма „Готельно-ресторанна справа”

Робота на здобуття освітнього ступеня „Бакалавр”

Науковий керівник:
ІЛЬІН ЛЕОНІД
ВОЛОДИМИРОВИЧ
доктор географічних наук,
професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 14
засідання кафедри туризму
та готельного господарства
від 11 квітня 2024 р.

Завідувач кафедри
проф. Ільїн Л.В.

ЛУЦЬК – 2024

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи

КОБАК СОФІЯ ВАЛЕРІЇВНА

КУРОРТ СХІДНИЦЯ: СУЧАСНИЙ СТАН, ФУНКЦІОНУВАННЯ, МОДЕРНІЗАЦІЯ

Тенденції розвитку світового туризму і рекреації демонструють збільшення попиту на санаторно-курортні послуги та перетворюють цю сферу в одну з найприбутковіших галузей економіки. Санаторно-курортне господарство є невід’ємною частиною туристичного комплексу України, а також одним із пріоритетних напрямів формування соціальної політики держави. Розвиток вітчизняного санаторно-курортного господарства важливий елемент розвитку туристичної індустрії країни. Однією із актуальних проблем розвитку туризму стає повноцінне використання його рекреаційно-оздоровчого потенціалу. Санаторно-курортне господарство потребує специфічних підходів до дослідження та управління.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану й функціонування курорту Східниця. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань: на підставі аналізу наукових праць узагальнити підходи до дослідження санаторно-курортного господарства у структурі регіональних туристичних систем; виявити особливості територіальної організації санаторно-курортного господарства Львівської області з метою оптимізації його просторового розвитку; проаналізувати проблеми функціонування санаторно-курортного комплексу курорту Східниця та запропонувати шляхи його модернізації.

Ключові слова: курорт, санаторій, лікувальний туризм, оздоровчі послуги.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Санаторно-курортне господарство як елемент регіональної туристичної системи.....	7
1.2. Методика дослідження.....	16
РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ І ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО- КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ.....	
2.1. Передумови і чинники розвитку санаторно-курортного господарства.....	18
2.2. Особливості функціонування сфери обслуговування у кризовий період.....	26
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН, ФУНКЦІОНУВАННЯ Й МОДЕРНІЗАЦІЯ САНАТОРІЮ СХІДНИЦЯ.....	
3.1. Організація санаторно-курортного господарства.....	32
3.2. Удосконалення та модернізація санаторію Східниця.....	40
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59

ВСТУП

Актуальність дослідження. Тенденції розвитку світового туризму і рекреації демонструють збільшення попиту на санаторно-курортні послуги та перетворюють цю сферу в одну з найприбутковіших галузей економіки. Санаторно-курортне господарство є невід’ємною частиною туристичного комплексу України, а також одним із пріоритетних напрямів формування соціальної політики держави. Розвиток вітчизняного санаторно-курортного господарства важливий елемент розвитку туристичної індустрії країни. Однією із актуальних проблем розвитку туризму стає повноцінне використання його рекреаційно-оздоровчого потенціалу. Санаторно-курортне господарство потребує специфічних підходів до дослідження та управління.

Водночас аналіз ринку вказує на те, що в сучасних умовах перед вітчизняним санаторно-курортним господарством гостро постає завдання його розвитку та переорієнтації на впровадження інновацій з метою збільшення конкурентоспроможності підприємств санаторно-курортного профілю. У таких умовах вирішення цього завдання залежить від модернізаційних процесів, які сприятимуть розширенню кількості потенційних клієнтів, формуванню нових робочих місць, створенню певного рівня якості пропонованих послуг та диверсифікації діяльності.

Мета роботи: метою дослідження є аналіз сучасного стану й функціонування курорту Східниця. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- на підставі аналізу наукових праць узагальнити підходи до дослідження санаторно-курортного господарства у структурі регіональних туристичних систем;
- виявити особливості територіальної організації санаторно-курортного господарства Львівської області з метою оптимізації його просторового

розвитку;

– проаналізувати проблеми функціонування санаторно-курортного комплексу курорту Східниця та запропонувати шляхи його модернізації.

Об'єкт дослідження: курортний комплекс Східниця. *Предмет дослідження:* аналіз сучасного стану, функціонування й удосконалення діяльності курорту Східниця.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у роботі було використано загальнонаукові та спеціальні методи, серед яких системний підхід (для обґрунтування місця санаторно-курортного господарства в структурі регіональних туристичних систем); групування (у процесі систематизації складників досліджуваних процесів); аналізу та синтезу (для деталізації об'єкта і предмету дослідження); структурно-функціональний (у процесі аналізу функціональних особливостей та факторів модернізації санаторно-курортного господарства); порівняльний аналіз (для обґрунтування тенденцій та особливостей діяльності санаторно-курортного закладу); описовий (для опису загальних статистичних даних); прогнозування (для формування рекомендацій модернізаційних процесів та подальшого розвитку курорту).

Практичне значення полягає в розробленні та впровадженні заходів щодо модернізації усіх аспектів розвитку санаторно-курортного господарства регіону. Отримані в роботі результати та практичні рекомендації дадуть можливість оптимізувати використання наявної матеріально-технічної бази санаторно-курортного господарства регіону, удосконалити механізми управління галуззю на регіональному рівні, налагодити взаємодію між туристичними підприємствами та санаторно-курортними закладами Львівської області, раціоналізувати використання бальнеологічних ресурсів регіону.

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 49 найменувань, додатків. Загальний обсяг роботи 74 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Санаторно-курортне господарство як елемент регіональної туристичної системи

У сучасних умовах розвиток туризму та рекреації значно впливає на економіку України та її регіонів. Це викликає інтерес багатьох теоретиків і практиків щодо проблем формування та розвитку туристично-рекреаційної сфери, яка характеризується безперервним зростанням потреб у туристично-рекреаційних послугах, залученням нових ресурсів та інвестицій, удосконаленням туристично-рекреаційних комплексів регіону [23]. Україна характеризується відмінними рисами в розвитку і розміщенні рекреаційного господарства, порівняно з сусідніми державами. Це пов'язано як з унікальністю її природно-рекреаційних ресурсів, так і з особливостями їх територіального розміщення. У зв'язку зі значною концентрацією надання рекреаційних послуг в Україні формуються територіальні рекреаційні системи (TRC) [25].

Узагальнюючи наявний досвід економічного аналізу санаторно-курортного господарства, передусім в контексті розвитку регіональної економіки, варто виокремити два основні підходи, які умовно можна назвати «рекреаційний» та «туристичний». Окрім поняттєво-термінологічних відмінностей, зазначені підходи відрізняються також за методологічними засадами. Тим не менш, у них є і спільні риси – системність та соціальна орієнтованість.

Відповідно до першого підходу, санаторно-курортне господарство регіону може аналізуватися як підсистема відповідних рекреаційних систем. Найкраще розробленою є концепція територіальних

рекреаційних систем, запропонована і представлена працями таких українських вчених, як: О. Бейдик [3], В. Євдокименко [13], Т. Каджаметова [15], Г. Костенко [17], О. Любіцева [22], І. Смаль [35-56], Л. Черчик [42] та ін. Виокремлюють також інші типи рекреаційних систем (технічні, економічні, транспортні тощо), в структурі яких теж можна обґрунтувати місце санаторно-курортного господарства [8].

У межах «туристичного» підходу санаторно-курортне господарство аналізують як елемент просторової та (або) функціональної структури туристичних систем (комплексів, дестинацій) різних рівнів. В українській науці цьому напрямку досліджень присвячені праці таких вчених, як А. Головчан [6], Ю. Леонт'єва [21], В. Папп [30] та ін. Як бачимо, цей підхід не набув значного поширення у зв'язку із традиційним для вітчизняної науки віднесенням санаторно-курортного господарства саме до рекреаційної сфери в широкому розумінні, завданням якої є відпочинок та оздоровлення населення, передусім, в рамках його соціального захисту. На наш погляд, роль сучасного санаторно-курортного господарства є значно ширшою і повинна аналізуватися саме в структурі туристичних систем.

Туристична діяльність із системної точки зору аналізується передусім у концепціях територіальних рекреаційних систем (ТРС), дестинацій і кластерів.

На думку більшості дослідників, і територіальні рекреаційні системи, і дестинації є складниками систем вищого рівня – туристичних (рекреаційних) комплексів.

Водночас на регіональному рівні усі компоненти туристичної діяльності, у тому числі і санаторно-курортне господарство, доцільно трактувати із позицій функціонування регіональних туристичних систем.

Термін «регіональна туристична система» досить широко використовується у зарубіжній науці. Однак підходи до його трактування

розрізнені і базуються, головним чином, на концепції дестинації Н. Лейпера та науковому доробку його послідовників [46]. Окремими авторами регіональна туристична система трактується як система, що сформована поєднаною дією різних факторів, що впливають на туристичну діяльність у дестинації [49].

Варто зауважити, що згаданий термін не є новим для української економічної науки. Однією із перших у вітчизняному науковому дискурсі термін «регіональна туристична система» вжила у своїй статті Г. Батьковець [2, 8].

Однією із перших у вітчизняній регіональній економіці спроб обґрунтування змісту поняття «регіональна туристична система» є стаття В. Паппа, в якій автор виявив та систематизував фактори конкурентоздатності регіональної туристичної системи. Проте в цій науковій праці також не розроблено теоретичних основ дослідження РТС, а лише розглянуто один із аспектів її функціонування пов'язаний із особливостями впливу окремих груп факторів [8, 30].

У 2014 році Л. Дмитришин та Т. Павлюк, аналізуючи проблеми уніфікації та конкуренції в регіональному туристичному секторі, зазначали, що «урахування інформаційної взаємодії регіональних туристичних суб'єктів через співпрацю, спільну діяльність та спільне виробництво в поєднанні з внутрішнім потенціалом кожного з суб'єктів становлять науковий інтерес в аспекті моделювання такого роду взаємозв'язків з метою формування конкурентоспроможності як самих туристичних суб'єктів, так і всієї регіональної туристичної системи» [8, 12].

У 2015 році М. Балджи, досліджуючи перспективи розвитку туризму в Одеському регіоні вказала, що «ефективний розвиток рекреаційно-туристичної сфери можливий лише шляхом раціонального поєднання державного та регіонального управління, адже регіональна влада є носієм

державництва: здійснюючи єдину національну рекреаційно-туристичну політику, регіони адаптують її до своїх особливостей – природних, соціальних, економічних, а забезпечуючи інтереси комплексного розвитку власне регіональної туристичної системи, гармонійно ув'язують її структуру з загальнонаціональною туристичною політикою» [1].

Науково-дослідна група у складі п'яти вчених, серед яких І. Арсененко, О. Байтеряков, Л. Дончено, І. Донець та О. Левада у своїх дослідженнях культурно-пізнавального туризму Запорізької області (2020 р.) зазначили, що «суспільно-рекреаційно-туристичні дослідження також пов'язані з розробкою теоретичних і методичних основ територіальної організації культурно-пізнавального туризму, де об'єктом дослідження виступає регіональна туристична система (РТС)» [10].

У 2020 році О. Коркуна зі співавторами досліджуючи інноваційний розвиток туризму на регіональному рівні спробували «виокремити перспективні напрями інноваційної діяльності у функціонуванні регіональних туристичних систем України» [8].

О. Підвальна (2020) у своєму дослідженні обґрунтувала «перспективні напрями інноваційного розвитку сільського туризму у структурі регіональних туристичних систем» [31].

Таким чином, проаналізувавши вищенаведені наукові праці можемо дійти висновку, що в останні роки в українській науці термін «регіональна туристична система» набуває дедалі більшого поширення, однак потребує додаткового обґрунтування.

Одним із перших, хто систематизував попередні дослідження та обґрунтував сутність поняття «регіональна туристична система» є А. Голод. Науковець вважає, що РТС – це складна, відкрита, частково саморегульована система, що формується під впливом туристичних потоків; складається із соціальної, ресурсної, інфраструктурної,

організаційної, управлінської, науково-освітньої та інформаційної підсистем; основною метою функціонування якої є модернізація туристичної сфери регіону [8].

Системоформувальною в регіональній туристичній системі є власне туристична діяльність у галузевому і просторовому вимірах, а її компонентами – сфери діяльності у складі регіональної економіки, що мають прямі чи опосередковані зв'язки з туристичною діяльністю. Субстрат регіональної туристичної системи – природні комплекси, система розселення, та просторова інфраструктура регіону, які є основою для здійснення туристичної діяльності в його межах [8].

На наш погляд, місце санаторно-курортного господарства у регіональній туристичній системі, не може бути чітко виокремленим. Справа в тому, що, незважаючи на те, що основою розвитку санаторно-курортного господарства майже завжди є лікувально-оздоровчі природні ресурси (ресурсна підсистема РТС), без розбудови належної рекреаційно-туристичної інфраструктури їх використання не принесе належного економічного результату.

Із цієї точки зору вважаємо, що санаторно-курортне господарство, поряд із туристичною, опосередковано туристичною та загальною інфраструктурою, слід відносити саме до інфраструктурної підсистеми регіональної туристичної системи (рис. 1.1). Поряд із цим, потрібно мати на увазі тісні взаємозв'язки предмету дослідження із ресурсною підсистемою [29].

Варто зауважити, що в системі елементів територіальної організації санаторно-курортного господарства рівню туристичної дестинації переважно відповідає курорт. Саме цей рівень, на наш погляд, є базовим і для розробки заходів щодо модернізації санаторно-курортного господарства в межах конкретної регіональної туристичної системи [28].

У наукових публікаціях чітко виділяється важливий сектор сучасної

індустрії рекреаційного туризму, де формується спеціалізований продукт лікувально-оздоровчого типу. Цей сектор у вітчизняних дослідженнях називають санаторно-курортним господарством. Санаторно-курортна діяльність належить до тієї сфери економіки, від якої залежить здоров'я людей – головний показник соціально-культурного розвитку суспільства, якості життя в країні та ефективності системи державного управління загалом [36].

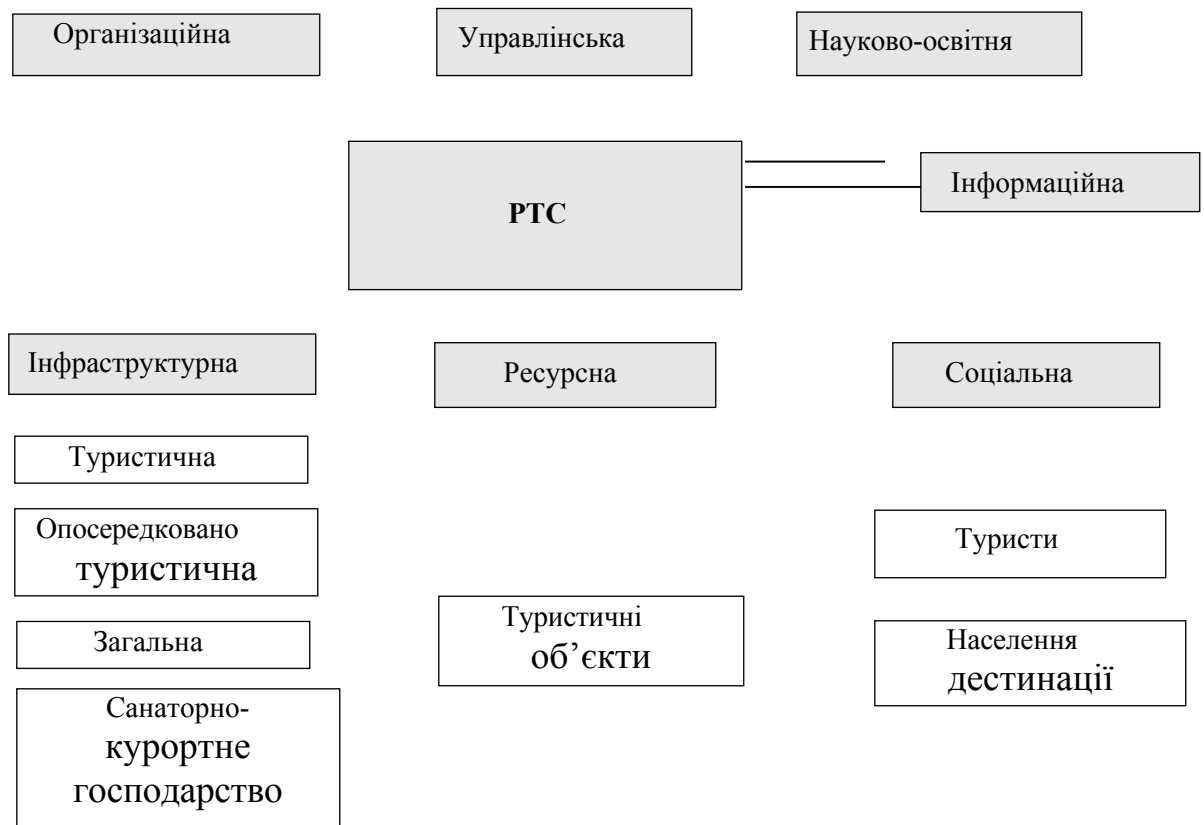

Рис. 1.1. Підсистеми РТС та їх внутрішня структура [8]

У структурі санаторно-курортного господарства функціонують різні типи санаторно-курортних (оздоровчих) закладів: санаторії та пансіонати з лікуванням, санаторії-профілакторії, будинки відпочинку, бази відпочинку, заклади 1-2 денного перебування, дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, тобто підприємства, які надають лікувально-оздоровчі, реабілітаційні та профілактичні послуги, розташовані на території курорту чи лікувально-оздоровчої місцевості [8].

Всі типи санаторно-курортних закладів за функціональною ознакою поділяються на санаторно-курортні й оздоровчі підприємства. До санаторно-курортних підприємств слід віднести: санаторії, санаторії-профілакторії та пансіонати з лікуванням, тобто підприємства, які

надають послуги лікування та повинні розміщуватися на території курорту чи лікувально-оздоровчій місцевості. До оздоровчих належать всі інші зазначені вище типи підприємств, що мають умови для відпочинку і оздоровлення та розташовані, як правило, в межах курортів, рекреаційних та приміських зонах [5].

Зазначимо, що базовим елементом у системі санаторно-курортного лікування України є санаторій. Заклад такого типу здійснює свою роботу на основі природних лікувальних факторів у поєднанні із фізіо- та дієтотерапією, лікувальною фізкультурою, а також працює у лікувальному, реабілітаційному та рекреаційному напрямках.

Узагальнюючи вищевикладене, пропонуємо під санаторно-курортними закладами розуміти підприємства, організації та установи, які забезпечують лікувальні, оздоровчі, профілактичні та реабілітаційні послуги на основі природних лікувальних ресурсів (кліматичні умови, мінеральні води, пелоїди, озокерит). У вузькому розумінні санаторно-курортні заклади – це заклади, які надають відвідувачам щонайменше три види послуг: розміщення, харчування та оздоровлення.

Водночас, на нашу думку, в сучасних умовах функції санаторно-курортного господарства виходять за межі традиційних підходів, тому з огляду на його інтеграцію в структуру регіональних туристичних систем діяльність санаторно-курортних закладів має бути диверсифікованою, а їх коло розширеним.

Значного поширення в науковій літературі набуло поняття «санаторно-курортний комплекс», яке трактується як поєднання на окремій території суб'єктів рекреаційного спрямування, діяльність яких орієнтована на задоволення рекреаційних потреб. Так, у своїх наукових публікаціях Н. Влащенко визначає, що санаторно-курортний комплекс – це сукупність на певній території різних установ (інтегрованих за кластерним типом), які задовольняють потреби в оздоровленні населення та

сформовані на оригінальній інституціональній основі [5].

Територіальна організація санаторно-курортного комплексу представлена поєднанням рекреаційних ресурсів, рекреантів, закладів їх розміщення, місць розселення обслуговуючого персоналу, підприємств інфраструктури та інших закладів, які забезпечують умови для відпочинку і оздоровлення населення [4].

Більшість фахівців погоджується з тим, що однією із важливих переваг туристичного комплексу України є наявність значного природно-ресурсного потенціалу, ключовою складовою якого є бальнеологічні ресурси, що дають змогу забезпечувати розвиток оздоровчого туризму. Як свідчить міжнародний досвід, ефективне використання цієї групи туристичних ресурсів можливе лише у рамках добре розвинутого санаторно-курортного господарства, адже сама лише наявність природних передумов бальнеолікування в регіоні не є достатньою умовою формування у ньому конкурентоспроможних дестинацій оздоровчого туризму [10].

Найбільш ефективна форма територіальної організації санаторно-курортного обслуговування – курорти, де цілеспрямовано освоюються природні рекреаційні ресурси і створюється необхідна матеріально-технічна база [37] для надання лікувальних, оздоровчих, профілактичних, реабілітаційних та рекреаційних послуг. Зазначимо, що відповідно до закону України «Про курорти», для рекреаційної діяльності можуть використовуватися лише спеціально визначені території, які мають наявні природні лікувальні ресурси [14].

Отож узагальнюючи, зазначимо, що курорт – це місцевість, яка володіє природними лікувальними факторами (мінеральні води, лікувальні грязі (пелоїди), сприятливі кліматичні умови), санаторно-курортними закладами та інфраструктурними елементами, призначеними для організації лікувально-оздоровчої та рекреаційно-туристичної діяльності.

На основі аналізу наукової літератури можемо виділити такі основні мотиви оздоровчого туризму як оздоровлення, відпочинок, відновлення (рекреація).

Загалом існує розширене і вузьке трактування оздоровчого туризму. Ми розглядаємо оздоровчий туризм як туризм, спрямований на профілактику захворювань і зміцнення здоров'я, зокрема на базі використання санаторно-курортного господарства курортів і оздоровчих властивостей природних туристичних ресурсів. Таким чином, в основу оздоровчого туризму покладено покращення здоров'я на основі рекреації, тобто відновлення працездатності шляхом немедичних впливів на організм.

Отже, санаторно-курортне господарство структура і функції якого в сучасних умовах значно розширюють, доцільно аналізувати в структурі регіональних туристичних систем. Основною формою територіальної організації санаторно-курортного господарства є курорт. Перспективним напрямом диверсифікації діяльності курортів слід вважати розвиток оздоровчого туризму.

1.2. Методика дослідження

Для вирішення поставлених завдань використано систему загальнонаукових та спеціальних методів, серед яких:

- ~ аналіз та синтез – для огляду та вивчення інформаційних джерел, визначення та уточнення сутності основних понять, виокремлення передумов та факторів розвитку санаторно-курортного господарства;
- ~ системний підхід – для обґрунтування місця санаторно-курортного господарства в структурі регіональних туристичних систем;
- ~ статистичний аналіз – з метою дослідження сучасного стану та

динаміки функціонування санаторно-курортних закладів та для оцінювання готовності санаторно-курортного господарства регіону до модернізаційних змін;

~ групування – у процесі систематизації складників досліджуваних процесів;

~ описовий – для опису загальних статистичних даних;

~ ситуаційний аналіз (SWOT-аналіз) – для виявлення зовнішніх та внутрішніх факторів розвитку санаторно-курортного закладу;

~ порівняльний аналіз – для обґрунтування тенденцій та особливостей діяльності санаторно-курортних закладів;

- графічний та картографічний методи — для відображення просторової структури досліджуваних процесів і явищ;

Аналіз і синтез, індукція та дедукція, узагальнення належать до загальнонаукових методів наукового дослідження, що мають універсальний характер застосування, але потребують урахування особливостей конкретних об'єктів дослідження [20].

РОЗДІЛ 2

ЧИННИКИ І ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ

2.1. Передумови і чинники розвитку санаторно-курортного господарства

У процесі дослідження розвитку санаторно-курортного господарства, передусім постає питання визначення його основних рушійних сил, якими є передумови та фактори.

Як галузь господарства і рід діяльності людини санаторно-курортне господарство відноситься до тієї групи галузей, що мають яскраво виражену ресурсну орієнтацію. Природні та історико-культурні чинники в поєднанні з вигідним географічним розташуванням є важливими передумовами розвитку регіонального санаторно-курортного господарства. Основу природного та історико-культурного потенціалу країни становлять такі об'єкти як національні та природні парки, заповідники, архітектурні пам'ятки, історичні пам'ятки, музеї, виставки та поодинокі витвори мистецтва [19].

Під передумовами слід розуміти сукупність природних можливостей території, які слугують підставою для розвитку санаторно-курортного господарства. Варто наголосити, що пріоритетною передумовою розвитку санаторно-курортного господарства країни є природно-рекреаційний потенціал, який поєднує в собі кліматичні умови, рельєф, природні мінеральні води, лікувальні грязі (пелоїди) та може бути використаний для лікування, оздоровлення, рекреації та відпочинку. Для санаторно-курортного господарства важливим їх комплексне застосування.

Розглянемо детальніше історико-географічні передумови розвитку та

природно-рекреаційний потенціал санаторно-курортного господарства Львівської області.

Санаторно-курортне господарство України належить до одного з найдавніших видів рекреаційної діяльності. Вітчизняні бальнеологічні курорти добре відомі за межами країни. Історія розвитку санаторно-курортного господарства свідчить про те, що Україна має значний досвід у функціонуванні санаторно-курортних закладів на основі потужної матеріально-технічної бази та бальнеологічних запасів (мінеральні води та лікувальні грязі), які є одними з найбільших у Європі. Перші бальнеологічні курорти регіону виникли на мінеральних водах у Шкло (1576 р.), Великому Любені (1778 р.), Немирові (1814 р.), Трускавці (1827 р.), Моршині (1877 р.) [40].

Так, санаторно-курортна діяльність є важливим елементом системи охорони здоров'я України та одним із найдавніших видів туристичної діяльності. Активна розбудова бальнеологічних курортів Львівської області почалась у XIX-XX ст. Проте, перші документальні згадки про курорти Галичини датуються ще XVI-XVIII ст., зокрема, згадуються природні мінеральні джерела Великого Любена та Немирова. Однак лише на початку XIX ст. на території Галичини почали зводити лікарні, а найбільший розквіт бальнеології відбувався в міжвоєнний період. Карпати концентрували на своїх теренах майже половину відпочинкової міграції Польщі, а тому були найважливішим туристичним та оздоровчим регіоном держави. Оскільки лікування на курортах Західної України у порівнянні з іншими курортами було дешевшим, сюди приїздили туристи з Польщі, Чехії та інших країн. Сезонні виїзди на відпочинок відігравали значну господарську, соціальну й культурологічну роль [18].

У цей час лікувально-оздоровчий туризм мав особливе значення, оскільки цей вид туризму створював нові робочі місця та збільшував

зайнятість населення. На бальнеологічних ресурсах у 1930-х рр. у Польщі діяло 95 оздоровниць (6 державних, 15 громадських, 6 комерційних, 23 малих приватних, 7 кліматичних громадських курортів, а також 38 купальних і кліматичних комерційних станцій), із яких 65 (71 %) – у Галичині [18, 47].

Це ще сильніше підкреслювало значення оздоровчо-туристичних об'єктів в економіці регіону. Там знаходилися 12 курортів державного значення різних форм власності та 3 кліматичні станції державного значення, а також 21 малий приватний курорт і 24 кліматичні комерційні станції. Загалом у міжвоєнній Польщі було 956 відпочинкових місцевостей, із яких 477 (49,9 %) у Галичині [18, 48]. Проте після Другої світової війни більшість курортів припинили своє існування або були перепрофільовані у госпіталі для поранених.

У післявоєнний період курорти Галичини почали відбудовувати за кошти масштабних інвестицій. Таким чином, курортництво в Галичині набуло широкого розмаху. Завдяки приватним підприємцям, громадським організаціям та владі всіх рівнів у Галичині було побудовано розвинуту туристичну та оздоровчу інфраструктуру [18]. Для цього періоду характерним була активна державна політика направлена на розвиток та функціонування санаторно-курортного господарства. Санаторно-курортне господарство зазнало значного розквіту, проводилися активні заходи, пов'язані з освоєнням нових територій та курортів, здійснювалися роботи, спрямовані на реконструкцію та розвиток курортів. Серед основних переваг санаторно-курортного господарства того часу – доступність санаторно-курортного лікування та надання безкоштовних або пільгових путівок на лікування у санаторно-курортних закладах.

Після набуття Україною незалежності розпочався новий етап розвитку санаторно-курортного господарства. Українські курорти

зіткнулися із значними проблемами, зокрема, із повною відсутністю державного фінансування. Система надання безкоштовних або пільгових путівок для оздоровлення, що здійснювалася на основі діяльності профспілок, була зруйнована. Ця ситуація негативно вплинула на діяльність санаторно-курортної сфери. Динаміка показників відвідування та обслуговування сфери санаторно-курортного господарства зазнала негативних тенденцій. Всі спеціалізовані санаторії перейшли, в основному, на сезонний характер роботи, при цьому багато з них згорнули свої лікувальні бази і почали переходити в розряд закладів відпочинку з низьким рівнем сервісного обслуговування. Через відсутність контролю почали з'являтися нові заклади (бази відпочинку з лікуванням, центри здоров'я і т.д.), що мають слабку медичну базу і некваліфікований персонал [40].

Аналіз наукових джерел щодо становлення санаторно-курортної справи в Україні дає підстави виділити чотири основні періоди:

1. XV-XVIII ст. – період зародження санаторно-курортної справи на території Львівської області. Період характеризується першими згадками про сучасні бальнеологічні курорти та цілющі властивості територій, зокрема, курорти Моршин, Немирів та Великий Любінь;
2. XIX ст. – період становлення бальнеологічних курортів та підходів до їх використання. Для цього періоду характерним було зародження та розвиток таких курортів як Трускавець, Моршин, Шкло та Великий Любінь;
3. XX ст. – 1991 р. – період розквіту курортів, активної розбудови санаторно-курортних закладів (санаторіїв, пансіонатів, дитячих оздоровчих закладів) та нових методів лікування (озокерит). Виникнення бальнеологічних курортів Східниця та Розлуч. У цей період українські курорти стають відомими далеко за межами країни;

4. Із 1991р. до сьогодні – сучасний період розвитку бальнеологічних курортів Львівської області.

Слід зазначити, що історія становлення західноукраїнських курортів свідчить про значний досвід санаторно-курортного господарства. Розвиток лікувально-оздоровчого туризму має тривалу історію та успішно розвивається у Карпатському регіоні.

Кліматичні ресурси є складовою природно-рекреаційного потенціалу та безпосередньо впливають на розвиток санаторно-курортного господарства регіону та рекреаційну діяльність.

Кліматичні умови регіону різноманітні та посилюють особливе значення окремих рекреаційних територій з унікальними мікрокліматичними умовами. До прикладу, особливе повітря курортів гірської частини регіону підходить для організації аеротерапії (повітряні ванни, тривале перебування на свіжому повітрі). Санаторно-курортні заклади регіону спеціалізуються на наданні такого виду оздоровлення в поєднанні з іншими процедурами, залучаючи значний потік туристів.

Клімат Львівщини помірно-континентальний, з м'якою зимою, затяжною вологою весною, теплим дощовим літом і відносно сухою теплою осінню. Для холодного періоду характерна похмура погода, туман і відлиги, при яких пересічна добова температура піднімається до +5 °С і вище. В літній період діяльність циклонів затихає, температурний режим стає більш стійким. Найтепліший місяць – липень, пересічна температура становить +17...+18 °С, найхолодніший січень (-4...-6 °С) [34].

Гірська частина регіону характеризується прохолодним та вологим кліматом. Кліматичні умови Карпат різноманітні і відрізняються значною нестабільністю по висоті, площі і часі; характерна вертикальна зональність. У привододільній частині умови більш суворі, в Передкарпатті дещо м'якші. Середня температура повітря в

Передкарпатті становить $+7...+8$ °С, в гірських районах Карпат – $+3...+6$ °С. Амплітуда місячних температур коливається від $+20$ до $+24$ °С, а з підняттям в гори – знижується [34].

З урахуванням вищевикладеного можемо дійти висновку, що регіон належить до одного з найбільш сприятливих місць для організації рекреаційної діяльності.

Рельєф є значною передумовою рекреаційного потенціалу, що впливає на рекреаційну спеціалізацію регіону. Важливою особливістю рельєфу Львівської області є гори, які передбачають розвиток рекреаційної діяльності різного виду (оздоровчі прогулянки, теренкур, туристичні походи різної категорії складності, скандинавська ходьба, збір грибів, ягід, лікарських рослин тощо) у поєднанні із санаторно-курортною діяльністю. Унікальність природно-рекреаційних ресурсів регіону формує надійну основу для розвитку санаторно-курортної діяльності – лікування, оздоровлення, відпочинку та рекреації.

Варто зазначити, що не менш важливим фактором формування рекреаційної діяльності регіону є багаті історико-культурні ресурси. Саме ця група ресурсів має такі специфічні особливості, як екскурсійне значення, незалежність від кліматичних умов, атрактивність, мальовничість, і становить пізнавальний інтерес для мешканців міста та може використовуватись задля рекреаційного розвантаження освоєних ділянок та урізноманітнення туристичної діяльності [24]. Регіон посідає перше місце в Україні за кількістю унікальних історико-культурних об'єктів – 3934 сакральних пам'яток архітектури, пам'яток історії, містобудування, архітектури та монументального мистецтва [38]. Основна частина об'єктів (2313) зосереджена у Львові, який за їх кількістю та різноманітністю займає перше місце в державі і внесений рішенням ЮНЕСКО до переліку найцінніших міст світу [34].

В області функціонують історико-культурні заповідники, які містять

пам'ятки архітектури, історії, археології, мистецтва, музеї, театри та інше. До них можна сміливо віднести і промислові об'єкти, які мають певну туристичну цінність (закинуті шахти, старі місця нафтовидобутку, солеваріння, гутного виробництва тощо) [34].

Так, наявність багатого природно-ресурсного потенціалу та історико-культурних ресурсів, а також особливості географічного розміщення є основною передумовою для організації та розвитку санаторно-курортного господарства регіону.

Основними природними мінеральними ресурсами Львівської області є води різного складу та властивостей, але найбільше поширені води без специфічних компонентів, з підвищеним вмістом органічних речовин типу «Нафтуса» та сульфідні (сірководневі). Мінеральні підземні води Львівщини є важливим елементом регіональних ресурсів, репрезентовані близько 60-ма родовищами з балансовими запасами 5,4 тис. м³/добу, із них 21 родовище експлуатують. Особливо інтенсивно використовують мінеральні води Передкарпаття (курорти Трускавець, Моршин і Шкло), Бескидського низькогір'я (Східниця і Верхнє Синьовидне) та Розточчя й Опілля (Немирів, Великий Любін і Розділ) [34]. Природні мінеральні води Львівщини використовують як для зовнішнього, так і внутрішнього застосування.

Зазначимо, що з лікувальною ціллю курорти Львівської області також використовують торфові лікувальні грязі (пелоїди). Лікувальні грязі мають вигляд однорідної тонкодисперсної маси з певними тепловими та фізико-хімічними властивостями. У Львівській області поширені й обмежено використовуються торфові лікувальні грязі, утворення яких відбулося внаслідок заростання (заторфовування) водойм і заболочених ґрунтів [34]. Найціннішими вважаються гіпсові і купоросні торфи з мінералізованим (понад 2 г/л) грязьовим розчином [44], даний вид природних лікувальних ресурсів використовується обмежено. До

найвідоміших родовищ торфових грязей належать: Великий Любін, Шкло та Моршин. Найбільшим родовищем Львівщини вважається Моршинське, запаси лікувальних грязей якого оцінюються у 239 тис. м³. Пелоїди даного родовища є високомінералізованими, з добре розкладеним торфом (питома вага – 1,14 г/см³, вологомісткість – 71%) [44].

Санаторно-курортне господарство є достатньо складною соціально-економічною системою, яка піддається впливу різних факторів. Для ефективної організації санаторно-курортної діяльності важливою є наявність сприятливих факторів, які мають значний вплив на успішний розвиток санаторно-курортної діяльності. Окрім того, наявність таких факторів сприяє покращенню рівня конкурентоспроможності курортів і призводить до лідерства окремих регіонів у санаторно-курортному господарстві, і, навпаки, небажані фактори знижують туристичний потік [18].

Питання факторів розвитку туризму розглянуто у працях багатьох українських та іноземних вчених. Так, в наукових колах висувуються твердження, що основні фактори, які впливають на розвиток туризму та санаторно-курортного господарства можна поділити на дві групи: зовнішні (екзогенні) і внутрішні (ендогенні).

Розвиток та діяльність санаторно-курортної сфери впливають різноманітні фактори: економічні, політичні, соціально-демографічні, науково-технічні, екологічні, інфраструктурні та ін. Санаторно-курортне господарство має позитивний вплив не лише на здоров'я населення, а й на економіку регіону та країни в цілому. Отже, існує значний потенціал для пошуку дієвих напрямів модернізації та формування успішних кейсів розвитку курортів.

2.2. Особливості функціонування сфери обслуговування у кризовий період

Сучасний етап функціонування економічних систем різних рівнів характеризується пороговими значеннями нестабільності. Загрози і виклики сучасності негативно позначаються і на функціонуванні сфери туризму, яка, з одного боку, є одним із найбільш перспективних напрямів економічної діяльності, а з іншого – надзвичайно чутливою до дії деструктивних чинників різного походження. Природа туризму як соціального явища зумовлює його тісні взаємозв'язки із процесами, що проходять у межах регіональних спільнот та в окремих дестинаціях. Військові дії, поширення міжнародного тероризму, нелегальної міграції, зростання захворюваності на соціально небезпечні хвороби, загальне погіршення екологічної ситуації, незважаючи на інтенсифікацію туристичних потоків, призводять до суттєвого зростання їхнього негативного впливу на туристичну діяльність, що має різний ступінь прояву на просторовому рівні [10].

Водночас кризові явища глобального і регіонального поширення, як правило, є короткотерміновими, хоча їх наслідки відчуються ще тривалий період часу, а регіональні туристичні системи після більшості криз відновлюють своє функціонування досить швидко. Поряд із тим, слід зауважити, що туристичний комплекс України, а в його структурі і санаторно-курортне господарство, зіткнулися у 2020-2022 роках із надзвичайно складним періодом, зумовленим накладанням двох криз – глобальної (пандемія COVID-19) і макрорегіональної (повномасштабна війна). З огляду на це, з метою обґрунтування перспектив розвитку санаторно-курортного господарства регіону у післякризовий період слід

проаналізувати особливості розвитку регіональної туристичної системи Львівської області у сучасний період кризи.

Аналіз діяльності колективних закладів розміщення, які є основою інфраструктурного компонента регіональної туристичної системи демонструє незначні зміни основних показників. Відтак, можна простежити, що починаючи із 2016 року спостерігається зменшення кількості колективних закладів розміщування (табл. 3.1). Однак, зауважимо, що різке зниження загальної кількості закладів у 2018 році, насамперед, пов'язано зі зміною методології обліку колективних закладів розміщування (згідно наказу Держстату №152 від 16.07.2018 року). Планом державних статистичних спостережень на 2018-2020 роки не передбачено отримання статистичної інформації щодо спеціалізованих закладів розміщування у Львівській області. Отож, особливо помітне зменшення кількості колективних закладів ми спостерігаємо у 2020 році, загальна кількість закладів скоротилася на 19 одиниць у порівнянні із доковідним 2019 роком, така ж тенденція характерна для готелів та аналогічних закладів розміщування (-14 од.) та інших закладів розміщування (-5 од.).

Відповідно скоротилась і загальна місткість у колективних закладах (-1102 ліжко-місця), готелях та аналогічних закладах розміщування (-642 ліжко-місця) та інших закладах розміщування (-452 ліжко-місця).

Щодо кількості розміщених осіб у період пандемії цей показник зменшився більш, ніж у два рази у колективних закладах розміщування (-303 915 осіб), з них іноземці (-97 263 особи). Однак, незважаючи на пандемію COVID-19, закриття кордонів та обмеження авіасполучення, а також складну економічну ситуацію у 2020 році попит на відпочинок у колективних закладах розміщування Львівської області, на наш погляд, був на досить високому рівні.

Таблиця 3.1

Діяльність колективних закладів розміщування у регіоні

	Кількість, одиниць	Ліжко-місця, тис.	Розміщені особи у закладах, осіб	З них іноземці, осіб
Усі колективні заклади розміщування				
2015	331	33626	715333	75428
2016	343	30869	861250	106830
2017	337	32927	987866	138789
2018	129	13191	572159	129531
2019	130	13188	533878	118204
2020	111	12086	229963	20941
Готелі та аналогічні заклади розміщування				
2015	273	17759	591292	63665
2016	287	17949	749855	93549
2017	277	18292	871401	121043
2018	104	11450	547174	128726
2019	106	11430	517315	117181
2020	92	10788	222208	208887
Інші заклади розміщування				
2015	58	2356	58702	634
2016	62	2739	55783	985
2017	57	2948	58655	1068
2018	25	1741	24985	805
2019	24	1758	165663	1023

Джерело: укладено на основі [7]

Аналіз організаційного компонента регіональної туристичної системи демонструє позитивні тенденції щодо збільшення загальної кількості суб'єктів туристичної діяльності Львівської області. Відтак, у доповідному 2019 році загальна кількість суб'єктів туристичної

діяльності Львівської області становила 420 одиниць, що у порівнянні із 2018 роком на 72 одиниці більше, кількість туроператорів збільшилася на 3 одиниці, турагентів – на 65 одиниць, кількість суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність – на 10 одиниць (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Суб'єкти туристичної діяльності Львівської області

Рік	Усього	У тому числі		
		Туроператори, одиниць	Турагенти, одиниць	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність, одиниць
2015	221	52	134	35
2016	272	60	171	41
2017	282	63	176	43
2018	342	58	233	51
2019	420	61	298	61

Джерело: укладено на основі [7]

Аналіз кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності у Львівській області, демонструє, що після кризи 2014 року, яка була спричинена анексією найбільш привабливого туристичного регіону АР Крим та загостренням воєнної ситуації на сході країни спостерігаємо значне підвищення показників, а отже, ми можемо відзначити, що у 2015 році кризу було фактично подолано. Звертає на себе увагу суттєве збільшення кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності у 2017-2019 роках, що демонструє позитивні тенденції (табл. 3.3). Втім, у 2020 році знову простежується кризова ситуація, яка на цей раз була зумовлена поширенням пандемії COVID-19. Загалом показники кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності у Львівській області та кількості

внутрішніх туристів у порівнянні із 2019 роком скоротилися більш, ніж у два рази [452]. Через обмеження авіасполучення та закриття кордонів кількість іноземних туристів склала лише 357 осіб, що на 7 472 особи менше у порівнянні із 2019 роком. Найбільша кількість іноземних туристів прибули до Львова з Польщі, Білорусі, Туреччини, Німеччини та Литви [45]. Кількість екскурсантів згідно офіційних даних у Львівській області у 2020 році дорівнювала 0.

Таблиця 3.3

Туристи, обслужені суб'єктами туристичної діяльності у Львівській області [34]

Роки	Кількість туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності, осіб	В'їзні (іноземні) туристи, осіб	Внутрішні туристи, осіб	Екскурсанти, осіб
2015	112472	3057	48585	15002
2016	181827	8370	988580	17637
2017	175150	6042	86455	14955
2018	182255	7617	61881	7557
2019	249442	7829	82349	3919
2020	100824	357	23738	-

Джерело: укладено на основі [7]

Опираючись на дані закладів розміщення, у 2021 році Львів відвідало 1,5 мільйона туристів, що вдвічі більше за показник 2020 року, однак на 40 % менше ніж у доковідний 2019 рік. Також спостерігаємо позитивну динаміку збільшення кількості іноземних туристів вдвічі в порівнянні з 2020 роком. 50,5% туристів побували у Львові вперше саме у 2021 році. Збільшився термін перебування туристів у місті з 3,8 дня у 2019 році до 5 у 2021 році. Середні витрати одного туриста у 2021 році у Львові склали 94 євро за день. 78% гостей приїжджали до Львова задля відпочинку та

проведення дозвілля [45].

Отож, можемо зробити висновки, що у 2021 році простежувалася доволі позитивна динаміка у туристичній галузі регіону, кількість туристів збільшилася майже у двічі, однак це не дало змоги досягнути тих показників, які були у доковідний період. У 2022 році туризм знову знаходиться у кризовій ситуації, зумовленій повномасштабною війною росії проти України. Проте, за даними туроператорів та турагентів навіть у такій складній ситуації почав з'являтися попит на відпочинок в межах регіону. Сьогодні туроператори пропонують як одноденні тури і екскурсії, так і 2-3 денні тури в межах Львівщини та сусідніх регіонів, а також Spa-тури у Східницю, Трускавець, Моршин. Отож, регіональна туристична система Львівської області незважаючи на складний кризовий період поступово відновлює свою діяльність та демонструє досить високий рівень стійкості. З огляду на вищевикладене можемо припустити, що основною перевагою стійкості регіональної туристичної системи Львівської області загалом є відносна безпечність регіону для перебування туристів.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНИЙ СТАН, ФУНКЦІОНУВАННЯ Й МОДЕРНІЗАЦІЯ САНАТОРІЮ СХІДНИЦЯ

3.1. Організація санаторно-курортного господарства регіону

Територіальна (геопросторова) організація санаторно-курортного господарства представлена поєднанням рекреаційних ресурсів, рекреантів, закладів їх розміщення, місць розселення обслуговуючого персоналу, підприємств інфраструктури та інших закладів, які забезпечують умови для відпочинку і оздоровлення населення [16]. Досліджуючи розвиток санаторно-курортного господарства, зазначимо, що важливим є не лише природно-рекреаційний потенціал території, а й спеціалізовані (оздоровчі) заклади розміщення, які є основою інфраструктурної складової регіональних туристичних систем.

Санаторно-курортне господарство регіону посідає провідне місце з надання санаторно-курортних та оздоровчих послуг населенню, однак, характеризується суттєвими просторовими диспропорціями. На території Львівської області знаходиться розвинута мережа санаторно-курортних закладів. Так, за офіційними даними Головного управління статистики у Львівській області функціонує (табл. 3.1) 60 спеціалізованих закладів розміщення загальною площею 507 тис. м², з них 35 санаторіїв, 5 дитячих санаторіїв, 2 пансіонати з лікуванням, 4 пансіонати відпочинку, 14 баз та інших закладів відпочинку [38].

За нашими підрахунками, сьогодні у регіоні функціонує понад 311 санаторно-курортних та оздоровчих закладів, з них 54 санаторії, 10 пансіонатів з лікування та відпочинку, 15 дитячих санаторіїв, закладів санаторного типу та оздоровчих таборів, 130 баз відпочинку, готелів, оздоровчих комплексів та інших закладів відпочинку, які надають

оздоровчі послуги. Найбільшу частку складають невеликі приватні заклади готельного типу, які надають оздоровчі послуги, функціонують на основі бальнеологічних ресурсів та спеціалізуються як на наданні спеціалізованих санаторно-курортних послуг, так і оздоровчих та рекреаційних послуг, однак не можуть вважатися спеціалізованими засобами розміщення. В організації санаторно-курортного господарства регіону основне місце належить бальнеологічним курортам – Трускавець, Східниця, Моршин, Шкло, Немирівта Великий Любінь.

Як зазначено вище, санаторно-курортне господарство регіону характеризується значними просторовими диспропорціями. Загалом, у Львівській області є три основні райони, які спеціалізуються на наданні лікувально-оздоровчих послуг населенню – Дрогобицький, Стрийський та Яворівський (табл. 3.12).

Таблиця 3.1

Основні показники діяльності спеціалізованих закладів розміщення
(у межах нових адміністративних районів)

Райони (за адміністративно-територіальним поділом з 2020 року)	Кількість ліжок у місяць масимального розгортання, одиниць	Обслуговано приїжджих, осіб	Обслуговано іноземців, осіб	Загальна тривалість перебування у спеціалізованих засобах розміщування, тис. ліжко-днів
Дрогобицький	8835	76887	14505	1138,7
Золочівський	-	-	-	-
Львівський	174	633	-	23,3
Самбірський	-	-	-	35
Стрийський	3666	7382	3240	451,1
Червоноградський	650	441	-	8,6
Яворівський	1205	3978	1	106,5

Джерело: складено автором на основі [38]

Беззаперечним лідером санаторно-курортного господарства регіону є Дрогобицький район, де зосереджена основна частина функціонуючих

оздоровчих закладів – 60% від загальної кількості, які входять до числа найкращих спеціалізованих закладів країни (санаторій «Стожари» смт Східниця, санаторії «Кришталевий Палац» та «Віктор» м. Трускавець). Район має найвищі показники з-поміж інших за кількістю та місткістю оздоровчих закладів. Територія району охоплює Бориславську, Дрогобицьку, Трускавецьку, Меденицьку та Східницьку територіальні громади. До основних мінеральних вод району належать: «Нафтуся», «Софія», «Юзя», «Броніслава», «Марія», слабомінералізовані води та лужні (содові) мінеральні води за типом «Боржомі».

Головними бальнеологічними курортами району є Трускавець та Східниця на території яких знаходяться понад 186 оздоровчих закладів, з яких 42 санаторії, 7 пансіонатів, 46 готелів, які надають оздоровчі послуги, 6 дитячих оздоровчих заклади та понад 85 приватних закладів (вілли, приватні садиби, котеджі), які надають оздоровчі послуги. До прикладу, у 2017 році загальна кількість місць (ліжок) у місяць максимального розгортання склала 8 885 одиниць, що становить 61% від загальної кількості, було оздоровлено 76 887 осіб, або 86% від загальної кількості оздоровлених у Львівській області. Варто зазначити, що характерною перевагою району є значна частка іноземних туристів – 82% (14505). На підставі чого можна стверджувати, що на території району знаходиться розвинена мережа санаторно-курортних закладів міжнародного рівня та високий рівень надання лікувально-оздоровчих послуг.

Загалом на території Дрогобицького району знаходяться найсучасніші оздоровчі заклади регіону, такі як: Три сини та донька 4*, Три сини та донька 5* (Східниця); Mirotel Resort and Spa 5*, Rixos Prykarpattya 5*, Шале Грааль 5*, Роял Гранд 5*, Женева 4*, Royal Hotel and SPA Resort Цезар 4* (Трускавець), де надається широкий спектр лікувально-оздоровчих послуг на базі сучасних медичних центрів.

Оздоровчі заклади району характеризуються впровадженням інновацій, нових методів лікування та розширенням асортименту додаткових послуг (трансфер, організація екскурсій, аквапарк, СПА, басейни та ін.). На базі оздоровчих закладів району активно розвивається оздоровчий туризм, що робить його ще більш привабливим з-поміж інших районів. Таким чином, на території Дрогобицького району сформувалась розвинута мережа закладів санаторно-курортного спрямування: санаторії, пансіонати з лікуванням, готелі, готельні-оздоровчі комплекси, дитячі оздоровчі заклади та приватні заклади (вілли, садиби, котеджі), які надають лікувально-оздоровчі послуги.

Аналіз таблиці 3.1 показує, що Стрийський район посідає друге місце в структурі районів Львівської області за показниками розвитку санаторно-курортного господарства. Основною рекреаційною територією району є відомий бальнеологічний курорт Моршин. Тут функціонують 12 санаторіїв загальною місткістю 2190 місць. Спеціалізовані заклади розміщення характеризуються високими показниками діяльності: кількість ліжок у місяць максимального розгортання – 3666 одиниць (25%), оздоровлено 7382 осіб (8%), кількість оздоровлених іноземців – 3240 (18%).

Очевидно, що перевагами Стрийського району є наявність провідного лікувального фактору – природних мінеральних вод (розсоли). На курорті Моршин розташовані чотири джерела мінеральних вод: Боніфаций, Магдалена, Людмила та Моршинка [58]. Так, згідно з даними дослідження, можемо зробити висновок, що Стрийський район володіє значними рекреаційними можливостями, отже є перспективним місцем для розвитку санаторно-курортного господарства.

До трійки лідерів серед районів, які спеціалізуються на санаторно-курортному лікуванні належить Яворівський. Конкурентні переваги Яворівського району забезпечуються завдяки наявності природних

лікувальних ресурсів – мінеральних вод та грязей. До складу району входять одні з найстаріших курортів України – Шкло та Немирів. На території району знаходяться лише 2 санаторії («Шкло», Львівський обласний протитуберкульозний санаторій, санаторій «Немирів» тимчасово призупинив свою діяльність) та пансіонат з лікуванням («Бадьорість») загальною кількістю 905 місць. Попри це, район вносить вагому частку у формування санаторно-курортного господарства регіону. Також до переваг курортів району можемо віднести зручне транспортне сполучення та безпосередню близькість до Львова.

Останні позиції в розвитку санаторно-курортного господарства регіону займають Червоноградський та Львівський райони. На території цих районів розташовано 2 найстаріші санаторії – «Великий Любін» (курорт Великий Любін) та «Ровесник» (м. Червоноград). Санаторії володіють потужною лікувально-оздоровчою базою, гордістю закладів є родовища природних мінеральних вод та торф'яних грязей на основі яких здійснюється лікування (пелоїдотерапія, озокеритотерапія, інгаляції, лікувальні душі, ванни).

Таким чином, можемо дійти висновку, що для санаторно-курортного господарства регіону характерні значні просторові диспропорції розташування оздоровчих закладів. Як бачимо, в першу чергу це пов'язано із природно-ресурсним потенціалом районів, який має вирішальну роль в організації санаторно-курортного господарства. Завдяки цьому на території курортів Дрогобицького та Стрийського районів, зокрема, у Трускавці, Східниці та Моршині функціонує розвинута мережа санаторно-курортних закладів. Варто зауважити, що курорти Шкло та Немирів, які належать до Яворівського району є не менш перспективними територіями для подальшого розвитку санаторно-курортного господарства, особливо завдяки природно-ресурсному потенціалу району. Зрозуміло, що перш за все для подальшого

розвитку цих курортів необхідним є:

- реконструкція наявних та будівництво нових санаторно-курортних закладів;
- диверсифікація діяльності санаторно-курортних закладів (розширення асортименту додаткових послуг);
- формування туристичної інфраструктури курортів;
- оптимізація використання бальнеологічних ресурсів;
- реклама курортів (ЗМІ, участь у міжнародних туристичних виставках, ярмарках, інформаційно-рекламні тури тощо).

Зауважимо, що територія утворених у 2020 адміністративних районів Львівської області є достатньо компактною та географічно цілісною. Більшість районів характеризується наявністю курортних територій, які знаходяться у безпосередній близькості до районних центрів, де розташована значна кількість історико-культурних ресурсів, що в поєднанні з природними рекреаційними ресурсами забезпечує синергетичний ефект розвитку районів та окремих об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Новий адміністративно-територіальний поділ регіону, на нашу думку, матиме позитивний вплив на розвиток регіонального санаторно-курортного господарства. Так, серед основних переваг реформування адміністративно-територіального устрою субрегіонального рівня можемо виділити:

- створення нової системи адміністративно-територіального устрою відповідно європейським стандартам;
- незалежність ОТГ;
- збільшення ролі ОТГ;
- можливість ОТГ самостійно розробляти стратегії туристичного розвитку;
- розвиток територій ОТГ;

- перехід фінансування на рівень громад;
- створення сприятливих умов для залучення інвестицій;
- перехід повноважень у сфері туризму органам місцевого самоврядування;
- забезпечення сталого розвитку туристичної галузі, зокрема санаторно-курортного господарства;
- створення нових транспортних маршрутів;
- формування розвиненої системи туристичної та місцевої інфраструктури в кожній територіальній громаді.

Погоджуємося з думкою Л. Івашиної, яка зазначає, що територіальну громаду варто розглядати не лише як територіальне об'єднання жителів, а й об'єднання за схожими інтересами та цілями, пов'язаними зі спільною територією [54]. Саме завдяки децентралізації громади стають більш самостійно спроможними та отримують можливості для розвитку туристичної сфери регіону або окремої території коштом власних та додаткових ресурсів. Таким чином, все це безумовно матиме позитивний вплив на соціально-економічний розвиток територій ОТГ, у тому числі на санаторно-курортне господарство.

Варто зазначити, що ще однією можливістю є створення санаторно-курортних (туристичних) кластерів на основі об'єднання та співпраці громад з метою розвитку регіонального санаторно-курортного господарства. Більшість новостворених районів володіють достатньо високим рівнем санаторно-курортної інфраструктури та значними запасами природних лікувальних ресурсів, а отже, можуть стати своєрідними центрами, для створення унікальних санаторно-курортних кластерів, де розробляються, реалізуються та надаються лікувальні, оздоровчі та рекреаційні послуги. Спільні зусилля сусідніх громад можуть створити унікальний санаторно-курортний продукт.

Так, кластери сприятимуть розвитку туристичної інфраструктури та супутніх галузей, залученню інвестицій, створенню нових робочих місць та зайнятості населення. На нашу думку, кластери можуть стати вагомими інструментами розвитку санаторно-курортного господарства регіону та окремих ОТГ. Саме тому організація туристичної діяльності в регіоні на основі кластерного підходу сприятиме не лише залученню українських туристів, а й допоможе вивести курорти на європейський ринок.

Отже, сучасна територіальна організація розвитку санаторно-курортного господарства на базі нового адміністративно-територіального устрою та сформованої мережі курортів є достатньо сприятливими чинником для розробки та впровадження модернізаційних заходів.

Вважаємо, що зміна адміністративно-територіального устрою – ще один крок у розвитку санаторно-курортного господарства регіону, який передбачає створення ефективної системи регулювання туристичної сфери та може стати одним із ключових факторів розвитку як окремих ОТГ, так і регіону в цілому. Реорганізація районів та створення територіальних об'єднаних громад, на нашу думку, знаходяться у безпосередньому зв'язку із туристичною сферою, а отже, мають позитивний вплив на подальшу розбудову та становлення санаторно-курортного господарства регіону. Особливо перспективним та результативним є розвиток приватної підприємницької діяльності (садиби, вілли, котеджі, які надають оздоровчі послуги) в окремих громадах, які володіють значними рекреаційними ресурсами, що може забезпечити значне надходження до місцевих бюджетів.

3.2. Напрями удосконалення та модернізації санаторію Східниця

Серед курортів Львівської області особливе місце посідає смт Східниця, що є центром відповідної об'єднаної територіальної громади Дрогобицького району. Курорт був сформований відносно недавно на базі подібних із сусіднім Трускавцем за властивостями та запасами бальнеологічних ресурсів і зараз вважається одним із найбільш перспективних в Карпатському регіоні. Важлива перевага Східниці – можливість поєднання лікування та оздоровлення у закладах санаторно-курортного господарства із різними формами рекреаційно-туристичної діяльності на базі садиб сільського туризму, природно-заповідних об'єктів та супутньої інфраструктури. У Східниці успішно функціонують як традиційні санаторії, так і новітні оздоровчі центри готельного типу.

З огляду на це курорт Східниця та окремі його санаторно-курортні й оздоровчі заклади були обрані нами як конкретні об'єкти дослідження модернізації санаторно-курортного господарства регіону.

Пріоритетним напрямом розвитку курорту Східниця є модернізація санаторно-курортного комплексу. Модернізація курорту є вагомим напрямом розвитку в'їзного оздоровчого туризму та рушійною силою в створенні нових робочих місць, підвищенні рівня життя населення та надходженні відрахувань до місцевого бюджету. Відтак, розробка та впровадження модернізаційних заходів може сприяти динамічному розвитку санаторно-курортної сфери курорту та окремих підприємств, які взаємодіють між собою.

Варто зауважити, що сьогодні курорт Східниця володіє природно-рекреаційними ресурсами, які відповідають вимогам створення не лише всеукраїнського, а й в перспективі міжнародного санаторно-курортного комплексу. Санаторно-курортне господарство курорту посідає сильні позиції на ринку туристичних послуг саме завдяки наявності природно-

ресурсного потенціалу – мінеральних вод різного складу, лікувальних грязей, озокериту та м'яких кліматичних умов.

За останні роки ринок санаторно-курортних послуг у Східниці зазнав значних змін і сьогодні переживає період інтенсивного розвитку: зменшення фінансування з боку держави та місцевої влади, посилення ролі конкуренції між санаторно-курортними закладами та сусідніми курортами, урізноманітнення лікувально-оздоровчих програм шляхом впровадження анімаційного сервісу, культурних та екскурсійних заходів. Таким чином, сьогодні санаторно-курортні підприємства перестають бути традиційними лікувальними закладами і перетворюються на поліфункціональні оздоровчі заклади з широким спектром як основних, так і додаткових послуг.

До прикладу, станом на 2009 рік на території курорту діяло 10 санаторно-курортних закладів, сьогодні ж цей показник зріс до 150 оздоровчих закладів (спеціалізовані заклади розміщення, готельні та аналогічні заклади розміщення). У структурі колективних закладів розміщення найбільш численною категорією є приватні заклади, частка яких складає 81% від загальної кількості. Загальна місткість оздоровчих закладів Східниці складає 3173 ліжко-місць. Окрім того, сьогодні продовжується тенденція до збільшення кількості приватних закладів (вілли, садиби, котеджі), які надають порівняно недорогі послуги проживання, оздоровлення та відпочинку. Частка санаторіїв та пансіонатів з лікуванням становить лише 3% та 1% від загальної кількості оздоровчих закладів курорту.

До основних типів оздоровчих закладів курорту належать: санаторії – 4, пансіонати з лікуванням – 2, готелі – 13, інші готелі, які надають оздоровчі послуги (комплекси відпочинку, міні-готелі, бутік-готелі, апарт-готелі) – 9, приватні садиби (вілли), які надають оздоровчі послуги – 122.

Сьогодні санаторно-курортний комплекс курорту відомий такими

сучасними оздоровчими закладами як «Три сини та донька» 4*, «Три сини та донька» 5*, «Тустань», «Таор Карпати», «Санта-Марія», «Респект», «Київська Русь» та «ДіАнна».

Слід зауважити, що до складу санаторно-курортного комплексу належать не лише санаторно-курортні заклади, які спеціалізуються на наданні лікувальних, оздоровчих, профілактичних та діагностичних послуг, а й підприємства, що безпосередньо або опосередковано задіяні в обслуговуванні відпочиваючих – заклади харчування, транспорт, підприємства торгівлі, комунальні підприємства, банки, страхові компанії.

Так, санаторно-курортний комплекс Східниці представлений колективними закладами розміщення до яких належать: спа-готелі та лікувально-оздоровчі заклади з сучасними оздоровчими та медичними центрами. Ці заклади пропонують широкий спектр як лікувально-оздоровчих, профілактичних, реабілітаційних, так і додаткових послуг. Вартість проживання варіюється від 900 грн до 3000 грн;

- санаторії та пансіонати з лікуванням, які спрямовані на лікування та діагностику конкретних захворювань, медичну реабілітацію та загальне оздоровлення організму. Лікування та оздоровлення проходить під наглядом спеціалістів (призначення мінеральних вод, процедур, дієтичне харчування). Ціна за номер від 500 грн до 1700 грн;

- приватний сектор (вілли, садиби, котеджі) курорту займає найбільшу частку (81%) серед інших типів оздоровчих закладів. Такі заклади характеризуються сучасним та комфортабельним номерним фондом, наданням лікувально-оздоровчих послуг (лікувальні кабінети, консультація лікаря, масаж, дієтичне харчування, басейни, сухі-вуглекислі ванни, соляна кімната, озокеритові аплікації), більшість садиб мають зручне розташування та знаходяться в безпосередній близькості до мінеральних джерел. Ціна за номер коливається від 250 грн до 900 грн.

Для подальшого розвитку санаторно-курортного комплексу Східниці, на нашу думку, необхідною є не лише модернізація оздоровчих закладів, а й всього курорту як туристичної системи і дестинації загалом. Під час вибору туристами курорту важливу роль відіграє розвинута туристична інфраструктура (транспортна доступність, заклади харчування, розважальні заклади, туристично-інформаційні центри), яка є невід'ємною частиною санаторно-курортного господарства. На нашу думку, Східниця може стати інноваційним майданчиком для апробації заходів щодо модернізації санаторно-курортного господарства в Україні.

Сьогодні зроблені наступні кроки в напрямку модернізації курорту Східниця. Зокрема, Львівська обласна державна адміністрація та Львівська обласна рада визначають Східницю туристично привабливим та перспективним місцем для функціонування курортної галузі, тому розроблено низку заходів, призначених для розвитку курорту в довгостроковій перспективі. Зокрема, були розроблені і реалізовується «Програма розвитку туризму, курортів і рекреації у Львівській області на 2018 – 2020 роки», а також затверджена і реалізується «Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2021-2025 роки».

Основною метою «Програми розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2021-2025» роки є розробка й реалізація заходів сталого розвитку туризму і курортів в області, посилення туристичної привабливості регіону, генерування конкурентоспроможних туристичних і курортних продуктів, формування позитивного іміджу Львівщини в Україні та за кордоном [33].

Комплекс заходів Програми забезпечить необхідні передумови для зростання туристичних потоків, що, у свою чергу, забезпечить соціально-економічний розвиток громад, збільшення надходжень у місцеві бюджети області, зменшення рівня безробіття, збереження й раціональне

використання природно-ресурсного та історико-культурного потенціалу, а також підвищить інвестиційну привабливість регіону. Основними напрямками Програми є сприяння створенню туристичних і курортних кластерів, асоціацій та інших об'єднань; активізація розвитку туризму і курортів у громадах; формування позитивного іміджу Львівщини як привабливої туристичної та курортної дестинації; проведення маркетингових та інформаційних кампаній з активізації внутрішнього і в'їзного туризму; підвищення якості регіонального туристичного продукту; створення і вдосконалення туристичної, рекреаційної та сервісної інфраструктури; створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розбудову туристичної та курортної інфраструктури; міжнародна та міжрегіональна співпраця в галузі туризму і курортів [33].

Відповідно до рішення Східницької селищної ради у 2020 році згідно вимог Законів України «Про туризм» та «Про курорти» була затверджена «Програма промоції селища курорту Східниця на 2020 рік». Метою якої є удосконалення та підвищення рівня обізнаності про можливості курорту смт Східниця серед потенційних та існуючих відпочивальників; формування конкурентоспроможного ринку лікувально-діагностичних та туристичних послуг; розробка нових туристичних маршрутів; залучення суб'єктів туристичного бізнесу та санаторно-курортних закладів міста до спільної рекламної кампанії; сприяння соціально-економічному розвитку селища [32].

Розвиток туристично-курортної галузі в смт. Східниця характеризується позитивною динамікою. З кожним роком зростає кількість відпочивальників та гостей селища. Відповідно, обсяг наданих санаторно-курортних та туристичних послуг збільшується та зростають відрахування до місцевого бюджету. Пріоритетний напрям розвитку в'їзного та оздоровчого туризму є важливим чинником підвищення якості життя, створення додаткових робочих місць, поповнення бюджету та

підвищення туристичного авторитету селища–курорту. Для виконання заходів, передбачених програмою було виділено суму з місцевого бюджету у розмірі 500000,00 грн [32].

Програму спрямовано на розв’язання істотних проблем розвитку туризму і діяльності курорту, а саме: удосконалення місцевої політики з розвитку туризму і курорту; підвищення ефективності функціонування туристичної сфери і діяльності курорту; раціональне використання туристичних та рекреаційних ресурсів смт Східниця та об’єктів історико-культурної спадщини; формування конкурентоспроможного туристично-курортного продукту; приведення технічної оснащеності об’єктів туристичної інфраструктури у відповідність до вимог сучасних стандартів якості туристичного обслуговування; покращення туристичного іміджу та курортної привабливості смт Східниця на регіональному та міжнародному туристичному ринку, підвищення ефективності заходів, спрямованих на збільшення туристичних потоків у селище; забезпечення туристичного маркування у селищі; забезпечення поширення інформації про курорт Східниця та її лікувальні можливості на внутрішньому та зовнішньому туристичних ринках, здійснення заходів для формування позитивного іміджу курорту [32].

Варто зауважити, що прямий вплив на розвиток курорту має не лише туристична інфраструктура, до якої, у свою чергу, належать заклади санаторно-курортного профілю, громадського харчування, культурно-розважального спрямування, а й дорожньо-транспортна інфраструктура. Сьогодні досягнуті важливі зміни у транспортній доступності курорту, зокрема у жовтні 2020 року завершена робота стратегічно важливого інфраструктурного об’єкту – автомобільної дороги Т1421 Східниця – Верхнє Синьовидне. Це сприятиме економічному та інвестиційному розвитку курорту та залученню туристів.

Не менш важливе значення для розвитку курорту мають іміджеві

заходи: міжнародні туристичні виставки, серед яких UITT 2017 (м. Київ);

– подорожі та туризм» в рамках якої була озвучена інформація про переваги та можливості курорту Східниця; міжнародна туристична виставка «Туризм і подорожі» AITF 2019 (м. Баку) на якій був представлений стенд з головними курортами Львівської області, який демонстрував рекреаційний та бальнеологічний потенціал регіону та курорту Східниця. Також в рамках виставки свої послуги презентували санаторно-курортні заклади «ДіАнна» та «Тустань».

У 2016 році з метою популяризації курорту та подальшої міжнародної співпраці був організований промо-тур для журналістів та туроператорів з Казахстану. Учасники туру мали можливість ознайомитися з потенціалом та основними інфраструктурними об'єктами регіону, зокрема готельними комплексами «Три сини та донька» 5*, «Тустань» та «ДіАнна».

На сьогоднішній день зроблено вагомий крок в розвитку розважальної інфраструктури курорту. Зокрема, у 2018 році з метою підтримки інтересу туристів та розширення цільової аудиторії (особливо туристів з дітьми) готельного комплексу «Три сини та донька» 5* було відкрито сучасний аквапарк для гостей та місцевих жителів курорту. Загалом слід констатувати, що сьогодні санаторно-курортні заклади Східниці стрімко рухаються в напрямку інноваційного розвитку та перетворюються на поліфункціональні оздоровчо-відпочинкові комплекси з широким асортиментом додаткових послуг.

Як бачимо, за останні роки курорт зазнав значних змін:

- ~ розширення спектру оздоровчих та додаткових послуг, що надаються оздоровчими закладами;
- ~ збільшення загальної кількості місць у колективних закладах розміщення;
- ~ відкриття сучасних медичних центрів на базі лікувально-

- оздоровчих комплексів;
- ~ відкриття аквапарку на базі готельного комплексу «Три сини та донька»^{5*};
- ~ відкриття туристично-інформаційного центру, туристичної компанії та туроператора «Сузір'я Карпат»;
- ~ проведення міжнародного промо-туру для журналістів та туроператорів з Казахстану;
- ~ участь у Міжнародній виставці «Туризм і подорожі» AITF в Баку;
- ~ участь у Lviv Region Healthcare Tourism Forum;
- ~ завершення реконструкції автомобільної дороги Т1421 Східниця-Верхнє Синьовидне;
- ~ будівництво амфітеатру загальною місткістю 500 місць;
- ~ відкриття сучасного, облагородженого бювету мінеральної води «2с».

Зважаючи на вищевказане, варто проаналізувати процес модернізації на рівні санаторно-курортних закладів Східниці. Оздоровчі заклади санаторно-курортного напрямку призначені для лікування, оздоровлення, профілактики та реабілітації різного роду захворювань. Переважна більшість оздоровчих закладів курорту пропонують різноманітні послуги лікування та оздоровлення, проте пройти повний курс лікування можливо лише у профільних санаторіях, які безпосередньо спеціалізуються на лікуванні захворювань конкретної системи організму.

Після набуття Україною незалежності та з початку перебудови економічної системи санаторно-курортне господарство зазнало змін, пов'язаних із значним зменшенням державного фінансування. Як наслідок, більшість санаторно-курортних закладів мають застарілу матеріально-технічну базу, яка не відповідає вимогам часу та чинним стандартам якості послуг. На сьогоднішній день санаторно-курортні заклади належать до суб'єктів туристичної індустрії та призначені не

лише для лікування та реабілітації захворювань, але й для оздоровлення та відпочинку, тобто займають повноправне місце на туристичному ринку. Тому дедалі актуальним є адаптація сучасного стану матеріально-технічної бази оздоровчих закладів до встановлених міжнародних стандартів. Як показує практика, важливими критеріями для відвідувачів таких закладів є комфорт та відповідність послуг чинним стандартам якості.

З огляду на це, нами було проведено ряд досліджень та здійснено порівняльний аналіз сучасного стану санаторно-курортних закладів Львівської області. Для аналізу на локальному рівні ми обрали найбільш популярні серед туристів та рекреантів заклади – готельний комплекс «Три сини та донька» 5* (смт Східниця) та санаторій «Східницькі Карпати» (смт Східниця).

*Готельний комплекс «Три сини та донька» 5**

На нашу думку, прикладом сучасного оздоровчого закладу курорту є готельний комплекс «Три сини та донька» 5* – найбільший оздоровчий заклад Східниці, який спеціалізується на лікуванні захворювань шлунково-кишкового тракту, захворюванні серцево-судинної системи, опорно-рухового апарату та ендокринної системи.

Цей готельний комплекс є вдосконаленням продовженням свого попередника готелю – «Три сини та донька» 4*, який розпочав роботу у 2007 році. На території готельного комплексу знаходяться 2 ресторани, 2 бари, альтанки та 9-ти поверхову будівля санаторія, що налічує 173 сучасні номери (1 – Апартаменти; 9 – Люкс Преміум; 20 – Люкс; 6 – півлюкс; 137 – Стандарт; 1 номер для людей з обмеженими можливостями) та надає можливість одночасно приймати до 224 туристів. Кожен номер оснащений всім необхідним для комфортного проживання гостей. Всі номери обладнані телевізором, холодильником та санвузлом. Середня ціна за двомісний номер – 4700 грн [41].

На території готелю знаходиться медичний центр «ВЛАДО» – діагностично-лікувальний комплекс, який вважається одним із найсучасніших закладів, медичний центр якого поєднує в собі найсучасніше діагностичне обладнання та новітні технології лікування. Медичний центр «ВЛАДО» спрямований на лікування захворювань кишково-шлункового тракту та опорно-рухового апарату. Для лікування та комплексу відновлюючої терапії тут є всі необхідні умови. У готельному комплексі «Три сини та донька» 5* відвідувачі мають можливість пройти медичне обстеження та лікування під наглядом кваліфікованих спеціалістів.

В арсеналі засобів лікування готельного комплексу «Три сини та донька» 5* повний набір діагностичних можливостей: ультразвукова діагностика та сучасні апарати для проведення фіброезофагогастродуоденоскопії. На базі сучасного медичного центру здійснюються фізіотерапевтичні процедури, що надають максимальні можливості для лікування, оздоровлення та відновлення організму. Здійснюється комплексна діагностика з використанням УЗД, ЕКГ (електрокардіографія), ехокардіографії (ЕхоГ), а також лабораторних досліджень [11].

Безперечно, ще однією перевагою готельного комплексу «Три сини та донька» 5* є наявність власного бювету мінеральних вод – джерела № 1, 1 С, 2 С, 10, 18 С і гліцерінова вода для внутрішнього застосування.

Перспективним інвестиційним напрямком є відкриття на базі готельного комплексу сучасного аквапарку, метою якого є не лише санаторно-курортне лікування, але й комфортний відпочинок.

Готельний комплекс пропонує різноманітні методики масажу: масаж класичний; тайський масаж, який поєднує в собі три терапії: лінійний масаж, глибинний масаж та мануальну терапію; аюрведа; масаж каменями. А також фізіотерапевтичні процедури: електротерапія,

гідроколонотерапія, лазеротерапія, лімфодренажна пресотерапія, суха вуглекисна ванна, гідролазерне зрошування ясен, ударно-хвильова терапія, водолікування, озокеритотерапія [11].

До організаційної структури готельного комплексу входить кваліфікований медичний персонал, служба організації харчування (ресторани, бари, служба бенкетного обслуговування), персонал служби обслуговування (менеджер, підношувачі багажу, водії, покоївки і т.д), технічна служба, адміністративно-господарська служба, бухгалтерія, додаткові служби (спа-центр, тренажерний зал, басейни, аква-парк, дитяча кімната, перукарня).

Варто зазначити, що готельний комплекс «Три сини та донька» 5* у місяць приймає близько 1400 відпочивальників, проте не зупиняється на досягнутому та активно популяризує свої послуги на міжнародних виставках та промо-турах (міжнародна туристична виставка UITT 2017, міжнародний промо-тур для журналістів та туроператорів з Казахстану, 2016 рік).

Наступним з проаналізованих нами санаторно-курортних закладів є санаторій *«Східницькі Карпати»*. Санаторій «Східницькі Карпати» – один з перших санаторіїв курорту, якому у 2019 році виповнилося 40 років. У березні 2000 року оздоровчий заклад отримав статус санаторію. Щомісяця санаторій приймає близько 120 відпочиваючих. У 2008 році у будівлях санаторію була здійснена реконструкція. Санаторій «Східницькі Карпати» займає 6 корпусів, 11 котеджів, налічує 58 номерів («люкс» - 10, «напівлюкс» - 8, «стандарт покращений» - 24) та одночасно може прийняти до 140 туристів. Середня ціна за одну особу – 875 грн [39].

На території санаторію знаходяться найкращі на курорті клінічна та біохімічна лабораторії. Основою лікування є унікальні природні

мінеральні води. Санаторій спеціалізується на лікуванні захворювань кістково-м'язової системи, органів травлення, нервової системи, органів дихання, ендокринної системи, урологічного профілю (дані з офіційного сайту санаторію).

Окрім лікування, в санаторії наявний широкий спектр додаткових платних послуг – УЗД, косметологічний кабінет, лазеротерапія, сухі вуглекислі ванни, дуоденальне зондування, ЕКГ, гідроколонотерапія, аромотерапія, галатерапія, кисневий коктейль, фіточаї, масажне ліжко NUGA BEST, розгорнутий біохімічний аналіз крові [39].

До недоліків діяльності санаторію можемо віднести:

- ~ зношення основних фондів санаторію та невідповідність рівню сучасних оздоровчих закладів, як наслідок, збільшення витрат на ремонт обладнання;
- ~ відсутність індустрії розваг, яка має важливе значення в закладах оздоровчого типу;
- ~ недостатня кількість оздоровчих послуг;
- ~ недостатнє фінансування;
- ~ висока конкуренція на ринку санаторно-курортних послуг Східниці. Попри вказане вище, вагомими перевагами санаторію є:
- ~ невисока вартість путівки;
- ~ безпосередня близькість до джерел №1с, №13 – 150 м;
- ~ кваліфікований медичний персонал;
- ~ ефективне лікування;
- ~ дієтичне харчування, згідно з призначенням лікаря;
- ~ зручне географічне розташування.

Із наведених у табл. 3.2 даних можна простежити негативну тенденцію та суттєве скорочення усіх показників діяльності санаторію «Східницькі Карпати» за досліджуваний період (2016-2020 рр.).

Таблиця 3.2

Показники діяльності санаторію «Східницькі Карпати»

№		2016	2017	2018	2019	2020
1.	Кількість осіб, що перебували у закладі, осіб	602	588	423	381	48
2.	Доходи від наданих послуг, млн. грн	9524100	9427700	7703700	626100	681700
3.	Середньо-облікова кількість штатних працівників, осіб	34	32	34	29	26
4.	Кількість фактично проведених ліжко-днів	12642	12348	8883	8001	1008

Джерело: розраховано на основі аналізу звітності санаторію

Отож, можемо зробити висновок, що сьогодні санаторій переживає кризовий період, зокрема у 2020 році доходи від наданих послуг у порівнянні із 2016 роком зменшились на 8842400 млн. грн та становили лише 681700 тис. грн., у 2016 р. – 9 524 100 млн. грн.

У 2016 р. загальний показник кількості осіб, що перебували у закладі становив 602 особи, у 2017 р. – 588 осіб, у 2018 р. – 423 особи, у 2019 р. – 381 особа та у 2020 р. лише 48 осіб.

Середньооблікова кількість штатних працівників у порівнянні із

2016 роком зменшилась на 8 осіб, так, зокрема, у 2016 р. показник становив 34 особи, у 2017 р. – 32 особи, у 2018 р. кількість працівників збільшилась на 2 особи та становила 34 особи, у 2019 р. – 29 осіб, у 2020 р. – 26 осіб. Кількість фактично проведених ліжко-днів скоротилась на 11 634 у порівнянні із 2016 роком, зокрема, у 2016 р. показник становив 12 642 ліжко-днів, у 2017 р. – 12 348 ліжко-днів, у 2018 р. – 8883 ліжко-днів, у 2019 р. – 8001 ліжко-днів та у 2020 р. – 1008 ліжко-днів.

Зрозуміло, що у 2020 році негативні тенденції скорочення основних показників діяльності санаторію «Східницькі Карпати», насамперед, були спричинені пандемією COVID-19.

Для комплексного оцінювання діяльності санаторію «Східницькі Карпати» на ринку санаторно-курортних послуг курорту Східниця, визначення конкурентоспроможності, перспектив подальшого розвитку та систематизації наведеної інформації необхідно здійснити SWOT-аналіз (табл. 3.3). За допомогою методу SWOT-аналізу можна визначити слабкі сторони та загрози для діяльності санаторію, а також оцінити сильні сторони та наявні ресурси для готовності до модернізаційних змін та збереження позицій на ринку.

Здійснений аналіз вказує на те, що станом на 2022 рік, санаторій «Східницькі Карпати» загалом є неконкурентоспроможним на ринку санаторно-курортних послуг регіону. Процес оновлення матеріально-технічної бази санаторію здійснюється надто повільно (ремонт головного корпусу проводиться протягом останніх 15 років), а наявна матеріально-технічна база потребує оновлення (житлові корпуси, оснащення номерів, сантехніка та медичне обладнання) та не відповідає чинним стандартам. Також на основі проведеного аналізу визначено, що за кількістю додаткових послуг та наявністю інфраструктури санаторій значно поступається конкурентам, проте його сильними сторонами є географічне розташування, доступні ціни та

кваліфікований медичний персонал.

Таблиця 3.3

SWOT-аналіз санаторію «Східні Карпати»

Сильні сторони	Слабкі сторони
Зручне географічне розташування Сприятливі кліматичні умови та значні природні лікувальні ресурси Безпосередня близькість до джерел (1 с та 13) Кваліфіковані медичні спеціалісти Доступні ціни Велика територія санаторію	Застаріла матеріально-технічна база (необхідність ремонту) Низький рівень комфорту Відсутність водних процедур (гідромасажних та лікувальних ванн) Харчування у міській їдальні, яка знаходиться на значній відстані від житлових корпусів Відсутність інфраструктури Незначна кількість додаткових послуг Відсутність розваг Наявність інтернету лише у лікувальному корпусі
Можливості	Загрози
Модернізація матеріально-технічної бази (проведення ремонтних робіт в номерах та корпусах санаторію) Залучення інвестицій Збільшення ефективності роботи санаторію за рахунок впровадження інновацій Розширення асортименту додаткових послуг Збільшення туристичних потоків Відповідність ціни і якості послуг Підвищення рівня сервісу Участь у конференціях та виставках	Висока конкуренція на ринку санаторно-курортних послуг Нестабільна економічна ситуація Зміцнення позицій конкурентів Низька заповненість санаторію Відсутність фінансування Пандемічна криза і війна

Таким чином, аналіз сучасного стану готельного комплексу «Три сини та донька» 5* та санаторію «Східницькі Карпати» демонструє нагальність модернізації та змін в діяльності останнього. Зокрема, на базі отриманих даних SWOT – аналізу нами були розроблені основні модернізаційні заходи щодо розвитку санаторію «Східницькі Карпати». Доцільною буде реалізація таких кроків:

1) Модернізація матеріально-технічної бази санаторію:

~ розвиток інфраструктури санаторію – реконструкція житлового

- ~ т а лікувального корпусів згідно міжнародних вимог та стандартів;
- ~ оновлення медичного обладнання;
- ~ організація сніданків за типом «шведський стіл»;
- ~ розробка туристичних маршрутів (екскурсій) околицями Східниці;
- ~ розробка оздоровчих маршрутів для теренкуру та скандинавської ходьби;
- ~ благоустрій території;
- ~ створення розважальних зон (дитячий та спортивний майданчики, дитяча кімната, тренажерний зал);
- ~ прокат спортивного інвентарю (велосипедів, санчат, палок для скандинавської ходьби);
- ~ осучаснення веб-сайту санаторію.

2) Модернізація лікувально-оздоровчої бази санаторію:

- ~ розширення асортименту лікувально-оздоровчих послуг;
- ~ впровадження сучасних інноваційних лікувально-оздоровчих технологій та методик надання послуг.

3) Забезпечення санаторію висококваліфікованим медичним персоналом (перепідготовка та підвищення кваліфікації персоналу, знання не лише традиційних, але й сучасних інноваційних лікувально-оздоровчих методик).

4) Промоція та представлення лікувально-оздоровчих можливостей санаторію на вітчизняних та іноземних туристичних виставках, ярмарках, форумах та конференціях.

5) Впровадження системи знижок на надання лікувально-оздоровчих послугу низький сезон з метою залучення клієнтів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало можливість зробити такі головні висновки:

1. Виявлено основні передумови, чинники та тенденції розвитку санаторно-курортного господарства в структурі регіональної туристичної системи Львівської області, які характеризуються збільшенням кількості санаторно-курортних закладів та підвищенням попиту на оздоровчий відпочинок на вітчизняних курортах, що зумовлено високим природним потенціалом регіону. Аналіз тенденцій розвитку санаторно-курортного господарства дозволив виокремити головні проблеми санаторно-курортного господарства на сучасному етапі та окреслити пріоритети стратегії регіонального розвитку.

2. Встановлено, що санаторно-курортне господарство регіону характеризується значними територіальними диспропорціями, що передусім пов'язано із природно-ресурсним потенціалом, який відіграє вирішальну роль в організації санаторно-курортного господарства. Визначено, що у Львівській області є три основні райони, які спеціалізуються на наданні лікувально-оздоровчих послуг населенню – Дрогобицький, Стрийський та Яворівський.

3. На прикладі санаторно-курортного комплексу Східниці проаналізовано напрями модернізації курорту. Встановлено, що за останні роки ринок санаторно-курортних послуг Східниці зазнав значних змін і сьогодні переживає період інтенсивного розвитку. Визначено, що в перспективі Східниця може стати інноваційним прикладом організації сучасного санаторно-курортного комплексу в Україні. На основі аналізу були запропоновані основні модернізаційні заходи щодо розвитку санаторію «Східницькі Карпати».

4. Запропоновано шляхи модернізації санаторно-курортного комплексу регіону з метою підвищення його конкурентоздатності, серед яких реконструкція наявних та будівництво нових санаторно-курортних закладів, розвиток інфраструктури закладів; формування туристичної та розважальної інфраструктури курорту; диверсифікація діяльності санаторно-курортних закладів; формування стійкої системи санаторно-курортних підприємств на основі готельного принципу та акцент на короткотривалий відпочинок; промоція рекреаційних можливостей курорту та санаторно-курортних закладів; співпраця санаторно-курортних закладів курорту із туристичними підприємствами; впровадження технічних інновацій в діяльність санаторно-курортних закладів; інноваційний менеджмент.

5. На базі отриманих даних SWOT – аналізу нами були розроблені основні модернізаційні заходи щодо розвитку санаторію «Східницькі Карпати». Доцільною буде реалізація таких кроків:

1. Модернізація матеріально-технічної бази санаторію:

- ~ розвиток інфраструктури санаторію – реконструкція житлового та лікувального корпусів згідно міжнародних вимог та стандартів;
- ~ оновлення медичного обладнання;
- ~ організація сніданків за типом «шведський стіл»;
- ~ розробка туристичних маршрутів (екскурсій) околицями Східниці;
- ~ розробка оздоровчих маршрутів для теренкуру та скандинавської ходьби;
- ~ благоустрій території;
- ~ створення розважальних зон (дитячий та спортивний майданчики, дитяча кімната, тренажерний зал);
- ~ прокат спортивного інвентарю (велосипедів, санчат, палок для скандинавської ходьби);
- ~ осучаснення веб-сайту санаторію.

2. Модернізація лікувально-оздоровчої бази санаторію:

- ~ розширення асортименту лікувально-оздоровчих послуг;
- ~ впровадження сучасних інноваційних лікувально-оздоровчих технологій та методик надання послуг.

3. Забезпечення санаторію висококваліфікованим медичним персоналом (перепідготовка та підвищення кваліфікації персоналу, знання не лише традиційних, але й сучасних інноваційних лікувально-оздоровчих методик).

4. Промоція та представлення лікувально-оздоровчих можливостей санаторію на вітчизняних та іноземних туристичних виставках, ярмарках, форумах та конференціях.

5. Впровадження системи знижок на надання лікувально-оздоровчих послуг у низький сезон з метою залучення клієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балджи М. Д. Перспективи розвитку туризму в Одеському регіоні. *Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці – м. Сучава, 23-24 квітня 2015 р. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ. 2015. С. 21–23.
2. Батьковець Г. А. Інвестиційна політика в сфері туризму. *Вісник Львівського інституту економіки і туризму*. 2007. № 2. С. 87–91.
3. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2001. 395 с.
4. Борулько Н. М. Сучасний стан та перспективи розвитку санаторно-курортного комплексу України. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2014. №8(215). С. 10-15.
5. Влащенко Н. М. Соціально-економічний механізм розвитку санаторно-курортного комплексу регіону: автореф. дис... канд. екон. Наук: 08.00.05. Харківська нац. академія міського господарства. Х., 2009. 21 с.
6. Головчан А. І. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності туристичних дестинацій та управління ними. *Торгівля і ринок України*. 2009. №27. С. 157-162.
7. Головне управління статистики Львівської області. URL: <https://lv.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 07.05.2022)
8. Голод А. П. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування : монографія. Львів : ЛДУФК, 2017. 340 с.

9. Голод А. П., Феленчак Ю. Б., Перегіняк Т. І. Регіональні туристичні системи України: потенціал розвитку в кризових умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. С. 49–55.

10. Голод А., Корнієнко О. Сучасний стан і перспективи розвитку санаторно-курортного господарства регіону (на прикладі смт Східниця). *Вісник Львівського університету. Сер.: «Міжнарод. Відносини»*. 2012. Вип. 29. Т. 2. С. 93-98.

11. Готельний комплекс «Три сини та донька» 5*. URL: <https://trysyny.com/5-star/ua/>. (дата звернення: 12.03.2020)

12. Дмитришин Л. І., Павлюк Т. Д. Просторова модель уніфікації та конкуренції в регіональному туристичному секторі. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 335–340.

13. Євдокименко В. К. Рекреація і туризм: управління ендогенно орієнтованим розвитком в умовах глобальних взаємовпливів. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2011. Вип. 4. С. 228-23

14. Закон України «Про курорти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (дата звернення: 15.02.2019)

13. Ільїн Л. В., Мельник Ю. С. Ризики та невизначеність у плануванні та прогнозуванні регіонального розвитку туризму. *Індустрія туризму і сфера гостинності в Україні та світі: сучасний стан, проблеми й перспективи розвитку* : Матеріали IV Міжнародної науково практичної конференції (Луцьк, 19 травня 2023 р.) / відпов. ред. Л. В. Ільїн. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2023. С. 15–18.

14. Ільїн Л. В. Теоретичні й прикладні засади оцінювання привабливості туристичних об'єктів регіону. *Індустрія туризму і сфера гостинності в Україні та світі: сучасний стан, проблеми й перспективи*

розвитку : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Луцьк, 15 травня 2025 р.) / відпов. ред. Л. В. Ільїн. Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 2025. С. 40–42.

15. Ільїн Л. В. Методологія аналізу діяльності суб'єктів туристичного бізнесу. Індустрія туризму і сфера гостинності в Україні та світі: сучасний стан, проблеми й перспективи розвитку : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Луцьк, 29 листопада 2021 р.) / відпов. ред. Л.В. Ільїн. Луцьк : ПП Іванюк, 2021. С. 145–147.

16. Ільїн Л. В. Стратегія туристичного розвитку міста Луцька: передумови, чинники, перспективи. Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 3–5 листопада 2023 р.). Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2023. С. 107–108.

18. Ільїн Л. В. Регіональний розвиток туризму: програмно-цільовий аспект. Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Луцьк, 15–16 травня 2025 р.). Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2025. С. 144–147.

19. Ільїн Л. В. Регіональний туристичний моніторинг : завдання, принципи, показники. Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Луцьк, 12-14 квітня 2024 р.). Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. С. 82–83.

20. Ільїна О. В., Ільїн Л. В., Дробецька В. С. Міжнародний туризм України у період пандемії COVID-19. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі : колективна монографія. Видання восьме. Луцьк : ВІП Луцького НТУ, 2022. С. 144–153.

21. Ільїна О. В. Туризм. Рекреаційна географія: Поняття і терміни. Луцьк: Терен, 2004. 104 с.

22. Ільїна О.В., Фультес О. М. Готельне і ресторанне господарство України: динаміка та функціонування. Рекреаційно-туристичний

потенціал регіонів України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Луцьк, 15–16 травня 2019 р.). Луцьк: Терен, 2019. С. 67–69.

15. Каджаметова Т. Н. Теоретические основы формирования и функционирования туристско-рекреационного комплекса региона. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2013. No 1(64). С. 126-135.

16. Колесник О. О. Оцінка стану санаторно-курортного комплексу та його впливу на розвиток туристичної діяльності України. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2008. No 3 (45). С. 264–270.

17. Костенко Г. П. Державне регулювання розвитку санаторно-курортних закладів. *Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому*. 2009.No13. С.70-74.

18. Клапчук В., Котенко Р. Курорти Галичини. *Аналітично-інформаційний журнал «Схід»*. 2018. №1. С. 61–67.

19. Крет М. Природні та історико-культурні передумови розвитку туризму на українсько-польському пограниччі. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2014. Випуск 45. С. 301–307.

20. Кузик С. П. Географія туризму: навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 271 с.

21. Леонт'єва Ю. Ю. Формування та реалізація стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації: автореф.дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05. Харків, 2010. 21 с.

22. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). Київ: Альтерпрес, 2002. 436 с.

23. Макара О. В., Гарасюк Д. М. Теоретичні основи формування територіальних туристично-рекреаційних систем. *Науковий вісник*

Полтавського університету економіки і торгівлі. 2014. С. 53–58.

24. Мальська М. Історико-культурні ресурси як чинник розвитку приміського туризму м. Львів. *Вісник Львівського університету. Серія географічна..* 2013. С. 52–58.

25. Масляк П. О. Рекреаційна географія: Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 343 с.

26. Мороз С. Р., Голод А. П. Феленчак Ю. Б. Підходи до аналізу санаторно-курортного господарства у структурі регіональних туристичних систем. *Сталий розвиток економіки*. 2019. Вип. 2(43). С. 118–124.

27. Мороз С. Р., Голод А. П., Бордун О. В. Підходи до формування та реалізації модернізаційної парадигми розвитку санаторно-курортного господарства регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2020. №59. С. 31–35.

28. Мороз С. Р. Стратегічні пріоритети інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства в Україні. *Економічний вісник Національного гірничого університету*, 2019. № 3. С. 52–57.

29. Мороз С. Р., Феленчак Ю. Б. Сучасні тенденції розвитку санаторно-курортного господарства у туристичному комплексі України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. С. 99–104.

30. Папп В. В. Фактори конкурентоздатності регіональної туристичної системи. *Економічний простір*. 2015. № 100. С. 47-56.

31. Підвальна О. Г. Інноваційні напрями розвитку сільського туризму у структурі регіональних туристичних систем. *Інфраструктура ринку*. Одеса 2020. С. 334–337.

32. Програма промоції селища-курорту Східниця на 2020 рік. Східницька селищна рада Рішення від 24.01.2020 №826. 2020. URL: <https://skhidnytsia-rada.gov.ua/2020/04/11/rishennya-selishhno%D1%97-radi-164/>. (дата звернення: 20.02.2024)

33. Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2021-2025 роки. Львівська обласна рада Львівська обласна державна адміністрація. 2021. URL:

https://loda.gov.ua/upload/users_files/32/upload/Programa%20rozvYtku%20turYz mu%20u%20L_vivs_kiy%20oblasti%20na%202021-2025%20rokY.pdf.

(дата звернення: 20.03.2024)

34. Профіль Львівської області. Аналітично-описова частина до стратегії розвитку Львівської області. 2013. С. 102.

35. Сталь І.В. Туристичні ресурси світу. Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2010. 336 с.

36. Смаль І. В. Рекреація і туризм : короткий тлумачний словник термінів і понять. Ніжин: Вид-во НДУ ім. Гоголя, 2006. 80 с.

37. Теоретичні та методичні основи вивчення культурно-пізнавального туризму в Запорізькій області України. І. А. Арсененко, О. З. Байтеряков, Л. М. Донченко та ін. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2020. С. 108–113.

38. Туристична діяльність та колективні засоби розміщування у Львівській області. *Статистичний збірник*. Головне управління статистики у Львівській області. 2018. С. 40–57.

39. Туристичний потенціал Львівської області. URL : https://studwood.ru/1186051/turizm/turistichniy_potentsial_lvivskoyi_oblasti.

40. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.

41. Цьохла С. Ю. Систематизація факторів розвитку туристичної індустрії. *Вчені записки ТНУ. Серія: Економіка та управління*. 2009. Т. 22 (61). No 2. с. 406.

43. Чеченя О. В. Фактори впливу на галузь туризму. *Географія та туризм*. 2011. Вип. 16. С. 116-122.

44. Як змінився туристичний Львів в 2021 році у цифрах.

URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/tourism/290625-yak-zminyvsia-turystychnyi-lviv-v-2021-rotsi-u-tsyfrakh> (дата звернення: 03.06.2022)

46. Leiper N. The Framework of Tourism: Towards a Definition of Tourism, Tourist and the Tourist Industry. *Annals of Tourism Research*. 1979. Vol.6. No 4. P. 390-407

47. Leszczycki S. Ruch uzdrowiskowo letniskowej w Polsce. *Komunikaty Studium Turyzmu*. Kraków, 1938. No 8. 23 s.

48. Leszczycki S. Wytyczne gospodarki uzdrowiskowo letniskowej w Karpatach. *Komunikaty Studium Turyzmu*. Kraków, 1938. Z. 12. 29 s.

49. Li Wu at al. Spatial Structure Optimization on Regional Tourism System of Huangshan City, East China. *Advanced Materials Research*. 2014. Vol. 962-965. P. 2464-2467.